

ÎNȚELEGEREA FIRII OMENEȘTI

Incusința dialogului lui Macarie arată cât de adânc cunoștea firea umană. Autocunoașterea îi dădea lui Macarie puțința de a înțelege atât de adânc firea omenească, și prin această autocunoaștere putea recunoaște atât de bine consecințele și caracteristicile importante ale firii omenești.

Impulsurile firii omenești

Motivele care provoacă anumite comportamente omenești sunt uneori evidente, alteori nu. Părintele duhovnic sau psihoterapeutul își poate menține compasiunea față de interlocutorul său, chiar în cazul persistării celui din urmă în purtarea sa rea, deoarece are capacitatea de a ști că suferindul nu cunoaște impulsurile – cauzele – care-l conduc la acel fel de comportament. Cuviosul Macarie putea să vadă ce-l mișca în mod nevăzut pe preotul păgân, precum și Hristos ve-

dea ce o mișcă pe desfrânată în purtarea ei păcătoasă. Numai experiența pastorală sau psihoterapeutică și dezvoltarea simțirilor duhovnicești ne vor face capabili de a înțelege taina reacțiilor omenеști.

Experiența pastorală m-a ajutat să înțeleg întâmplarea cu desfrânata, și asta doar pentru că am întâlnit-o și eu. Avea în jur de 40 de ani. Suferea de deprimare și fusese internată la spitalul de psihiatrie la care lucram, pentru că avusese o tentativă serioasă de sinucidere. La un consult a mărturisit că situația ei era deosebit de grea și nu o mai putea suporta. La un moment dat vorbise despre o operație pe care o făcuse. Am întrebat-o ce fel de operație făcuse și mi-a răspuns: „Are asta vreo importanță?” I-am spus că are, iar ea mi-a spus că era vorba de histerectomie, adică extirparea uterului.

Cunoaștem că histerectomia are de obicei multe și complicate urmări psihologice asupra pacientei. Aceste consecințe psihologice sunt similare cu cele ale menopauzei sau andropauzei. Persoana care trăiește această situație simte cum tinerețea și feminitatea s-au pierdut o dată pentru totdeauna. Femeia se îndoiește de feminitatea sa, este cuprinsă de panică și caută cu disperare o dovadă prin care să se convingă că este încă femeie. Cea pe care am întâlnit-o eu trăia întreit această criză. Asta, pentru că, pe lângă operația suferită și vârsta critică, avea și un soț care de mulți ani era absorbit deplin de afacerea

sa și nu avea timp să se îngrijească și de soție. Indiferența soțului i-a erodat sistematic respectul de sine. Panica pe care au generat-o toate aceste îndoieli a făcut-o să-și piardă controlul de sine, deși fusese până atunci o femeie cu caracter, serioasă și corectă. Rezultatul a fost o istorie amoroasă nechibzuită pentru o femeie de felul ei chibzuită. Conștiința ei severă nu i-a permis să-și găsească iertarea, așa că a hotărât să își pună capăt zilelor.

La sfârșit, toți membrii echipei, după ce am ascultat întreaga poveste, am repetat acestei femei căzute ceea ce Acela i-a spus celeilalte: „Nici noi nu te osândim.”

Preotul trebuie să înțeleagă nu doar motivațiile ascunse ale aproapelui, ci și pe ale sale proprii. Ar trebui să aibă în principiu o înțelegere asupra motivelor care l-au dus către preoție sau către una din celelalte profesii sociale, asupra motivelor care-l fac să se aplece către această persoană și nu către alta, asupra motivelor care-l fac să insiste pe o anume temă și să o desconsidere pe alta.

Să vedem ce motivații anume ar fi putut avea ucenicul lui Macarie ca să-l înfrunte astfel pe preotul păgân. Avea oare el însuși îndoieli asupra credinței creștine pe care se temea ca nu cumva să le dinamizeze prezența aceluia păgân? Poate o parte din sine nu vroia să trăiască viața dură, ascetică, de călugăr și prefera viața plină de plăceri pe care o trăiau păgânii și, în consecință, insultându-l pe păgân, încerca să-și reprime această

parte din sine? Dacă monahul și-ar fi cunoscut aceste impulsuri ascunse, n-ar fi putut oare să se schimbe sau cel puțin să și le controleze, ca să nu ajungă la o purtare nepedagogică?

Fapte obiective și subiective

Fiecare stare are aspectele ei obiective și subiective. Pirandello dramatizează perfect această realitate în lucrarea sa *Așa este dacă vi se pare*, așa încât la final devine evident faptul că obiectivitatea deplină este ceva cu totul străin firii omenești. Oamenii pot vedea realitatea doar cu ochii proprii și automat subiectivizează, într-un grad mai mic sau mai mare, într-un fel sau altul. Aceasta este o realitate pe care nu o pot cuprinde teoreticienii neîncercați. De aceea și cred în obiectivitatea metodei științifice.

Teoreticienii cred că percepția intelectualistă a faptelor, pe care se fundamentează istoria, este mai obiectivă și mai exactă decât cea mitologică, de exemplu. Dar în timp ce concepția intelectualistă vede faptele ca desfășurându-se într-un gol emoțional, mitul concepe faptele din perspectivă estetică, emoțională, metafizică, intelectual de neconceput. Și de aceea descrierea mitică a faptelor este mai bogată și mai exactă decât cea istorică.

Un exemplu din artele plastice va lămuri mai bine acest lucru. Dacă comparăm oricare reprezentare plastică realistă a unei bătălii cu *Guerni-*

ca lui Picasso ne vom încredința că reprezentarea realistă are o exactitate obiectivă, dar în mod substanțial este o reprezentare cu totul „neobiectivă”, deoarece, în timp ce descrie „obiectiv” locul, flăcările, oamenii ș.a., are un imobilism, nu descrie o mulțime de elemente esențiale, precum atmosfera de luptă, panica, emoția. *Guernica*, deși prezintă într-o vedere sumară o disproporție optică, transmite mai mult decât oricare altă reprezentare realistă elementele esențiale ale războiului.

Arta realistă este corespondentul istoricității în artă, pe când *Guernica* este corespondentul mitului.

Fără modul mitic de interpretare a faptelor vieții nu devine nimeni un bun păstor sau psihoterapeut.

Atunci când vede viața și omul prin prisma limitată a obiectivității stricte, preotul/psihoterapeutul își reduce definitiv capacitatea de a percepe mișcările fine, definitorii, care cuprind mesajele celor cu care încearcă să pună bazele unui dialog pastoral sau terapeutic.

Un om și-a pierdut serviciul. Aceasta este o realitate obiectivă. Simțămintele lui despre acest fapt constituie altă realitate, subiectivă însă. Un om suferă de tuberculoză. Aceasta este o realitate medicală. Dar orice om care suferă de o anumită boală are și simțămintele determinate de boală. Există mai multe păreri medicale privitoare la tuberculoză. Există însă mult mai multe păreri privitoare la recția omului la această boală.

Am putea trece în revistă întregul spectru al vieții omenеști și astfel să susținem că fiecare experiență umană – căsătoria, foamea, munca, copiii – are reacția subiectivă, sentimentală, corespunzătoare.

Dacă accentuăm mai mult perspectiva, reacția sau simțămintele subiective, o facem deoarece este nevoie să se admită că percepțiile subiective sunt pe de o parte mai ușor de interpretat și pe de altă parte sunt cel puțin la fel de importante și reale ca și cele obiective.

Desigur, există și situații în care preotul/psihoterapeutul va trebui să folosească în dialogurile lui terapeutice, pastorale, prezentarea obiectivă a faptelor. Dacă va veni o mamă panicată că vasul cu care călătorea fiul ei s-a scufundat, iar el știe bine că nu este adevărat, va trebui fără întârziere să prezinte celei suferinde faptele obiective. Nu va fi același lucru dacă cineva va veni să spună că se simte ratat ca părinte sau soț. În acest caz nu este ușor ca cineva să spună care sunt faptele obiective. Aici este neîndoielnic faptul că experiența subiectivă este cea care apasă mai mult, cel puțin în principiu.

Atunci când păstorul sau psihoterapeutul încearcă să ajute, chiar și în cele mai simple cazuri, e nevoie să fie atent nu numai la problemele obiective ale oamenilor, ci și la nuanțele acestor probleme obiective, care deseori ascund simțăminte care fac transparente stări și situații mult mai grave. Când un enoriaș îi cere preotu-

lui să se roage pentru el să nu-și piardă serviciul, îi descoperă frica sa lăuntrică de a nu-și pierde slujba. În acest caz un preot fin nu se va lăsa impresionat de problema obiectivă, ci se va ocupa de problema serioasă care se manifestă înăuntrul credinciosului, adică de neliniștea lui legată de pierderea serviciului.

Cunoașterea elementelor subiective este neapărat necesară pentru neutralizarea planurilor care au o posibilitate de a se realiza.

Contradicții

Macarie, deoarece cunoștea bine firea omenescă, știa că o parte a preotului păgân căuta viața ascetică, așa cum probabil o parte a ucenicului tindea către o viață de plăceri.

De la începutul vieții, omul e nevoit să aleagă între două sau mai multe posibilități. Foarte des încearcă să evite această ostenitoare alegere, deoarece dorește în același timp și una, și alta. De pildă, dorește și înariparea vieții duhovnicești, care presupune oarecare renunțări, dar vrea să păstreze și satisfacțiile poftelor sale. Când e nevoit să aleagă, o face de cele mai multe ori cu greutate și se tot gândește înapoi, întrebându-se cât de înțeleaptă a fost alegerea sa. Studentul care s-a hotărât să nu mai meargă la petrecere, spre a învăța pentru examene, nu încetează de a se gândi la petrecere în timp ce studiază. De multe

ori se gândește așa de tare, încât lasă învățatul și merge la petrecere, unde va suporta muștrarea conștiinței, care îl trage înapoi la învățat.

Despre aceste contradicții interioare ale noastre vorbește Sfântul Apostol Pavel: *Dar văd în mădularele mele o altă lege, luptându-se împotriva legii minții mele și făcându-mă rob legii păcatului, care este în mădularele mele* (Romani 7, 23).

Constantin Palama descrie de asemenea în mod dramatic această contradicție în textul de mai jos:

„Mă apasă fiecare călcâi de om sau fiară,
Și sunt pământ scaldat și în lumină și-n răcoare
Voci nepotrivite se întâlnesc deasupra mea
Și birtul și biserica
Idoli. Demoni. Năluciri, fantasme, câini de noapte
Înăuntrul meu poporul doarme și se mișcă.
Și adâncul inimii peșteră fărămițată, în care
Unul Hristos Se naște.”

În timp ce de multe ori scoatem hotărâți din conștiința noastră gândurile pe care le-am respins, ele rămân și de multe ori revin într-un alt mod, lăaturalnic. Când facem o alegere dificilă nu putem nega atracția lucrului pe care îl respingem, spunând pur și simplu că nu-l vrem, deoarece în realitate îl vrem. Adevărul este că dintr-un motiv anume îl dorim mai puțin decât pe cel pe care l-am ales. Vrem și să stăm mai mult în pat dimineața, dar vrem să ne păstrăm și serviciul. Vrem să rămânem supli, dar vrem să mâncăm și dulciuri, și,

oricare ar fi dorința căreia ne încredințăm, la un moment dat dorința înfrântă poate reveni.

Chiar dacă unii dintre noi se pot hotărî mai ușor decât alții, cu toții avem interese, dorințe și sentimente contradictorii. Coexistența multor astfel de sentimente contradictorii este numită îndoială, incertitudine. Înțelegerea acestei realități este necesară pentru cel care dorește să lucreze cu oamenii.

De multe ori o contradicție căreia i-am găsit cu greu rezolvare ne face să simțim oarecare îndoială față de alegerea făcută, multă vreme după ce au dispărut stimulii care ne-au dus la a ne dori lucrul respins. În această situație îndoiala noastră nu e doar inconștientă, ci și fără rost. Cu toate acestea există destule cauze și urmări ale îndoielii. Cel care ne înțelege comportamentul îl va înțelege mult mai deplin dacă va avea cunoștință, cel puțin la modul general, despre această îndoială inconștientă și illogică, fie și necunoscând amănunte despre situația în care ne aflăm. O manifestare comună a îndoielii se vedește în zona dependenței și independenței. Copiii vor să crească și să aibă drepturile adulților – să stea până târziu afară, să fumeze etc. În același timp însă vor să rămână copii – să se joace toată ziua, să nu aibă răspunderi. La fel se întâmplă și cu adulții, astfel că și la maturitate rămân active multe dorințe ale copilăriei.

Semnele superficiale ale dependenței sau independenței nu ne înșală niciodată. Și aici trebu-

ie să distingem între faptele obiective și subiective. Un bărbat poate fi autoritar, poate ocupa o poziție înaltă și cu toate acestea să fie chinuit interior încontinuu de nevoia de dependență. Va fi nevoit să se străduiască zilnic cu mult mai mult decât e firesc ca să-și dovedească sieși că este un om matur independent.

Femeile cer egalitate cu bărbații. Vor să aibă aceleași servicii și aceleași salarii ca bărbații. Dar vor și să le fie oferit, curtenitor, locul în autobuz.

Situații de ezitare și îndoială se prezintă și de-a lungul dialogului pastoral sau terapeutic. Se exprimă de către oameni care vin să ceară sfaturi, dar când le primesc nu le urmează, oameni care sunt de acord cu o anume procedură, dar nu o pun în practică, care spun una, dar purtarea lor arată alta.

Desigur, modul de negociere și abordare a îndoielilor este diferit la cei pe care îi întâlnim în lucrările Părinților și în special la isihăști.

Sfântul Nicodim Aghioritul, recapitulând cele referitoare la tema noastră din perspectiva patetricală, recomandă trei feluri de vindecare a gândurilor: rugăciunea, împotrivirea și ignorarea. Această abordare este potrivită și pentru cei care se află în cursa duhovnicească. Dar cei mai mulți oameni dintre cei cu care va intra în contact preotul și cu mult mai mult clienții psihoterapeutului se află în stadiul preduhovnicesc, într-o stare patologică, nevrotică, care va trebui abordată de către preot în mod corespunzător. Dacă păstorul, din

greșeală sau din refuzul de a percepe realitatea, îl va aborda pe interlocutor ca fiind – deși nu este – într-o stare duhovnicească, nu-i va fi cu puțință să înceapă cu acesta un dialog pastoral real.

Diferența dintre formularea verbală și mesajul real

Pentru a putea dobândi abilitatea dialogului, preotul/psihoterapeutul trebuie să înțeleagă problema foarte serioasă a comunicării pe toate planurile și ramificațiile sale. Problema comunicării este una din cele mai grave urmări ale păcatului și este prezentată în mod dramatic în istoria turnului Babel. Simțământul conștient sau inconștient al decăderii noastre personale ne face să ne temem a ne descoperi și a avea încredere în aproapele nostru, deoarece ne temem că, de ne va vedea așa cum suntem în mod real, ne va respinge. Așa că zidim împrejurul nostru ziduri de apărare, țesem perdele de fum și codificăm mesajele trimise celorlalți oameni. De foarte devreme, de la vârstă fragedă, învățăm acest joc. Deseori, copiii spun că nu vor să participe la jocul care se organizează, din teama că nu vor fi invitați la joc. Mai târziu, la vârsta adolescenței, aceasta le provoacă stări foarte dureroase tinerilor.

Cei în vârstă ajung la o tehnică mult avansată în acest fel de joc, care se exprimă în cele mai mici amănunte ale vieții de zi cu zi, pătrunzând